

Рідна

№ 20/2013

ISSN 1644-7794
КВАРТАЛЬНИК
УКРАЇНСЬКОГО
ВЧИТЕЛЬСЬКОГО
ТОВАРИСТВА
У ПОЛЬЩІ

Мова

Від редакції

Марко Сирник 3

Мова і література

Алла Богуш

Рідномовні обов'язки Івана Огієнка
в сучасній практиці 5

Дмитро Дроздовський

Інтерпретація драматичного етюдю *По
дорозі в Казку* Олександра Олеся 9

Анастасія Шевердіна

На вершинах емансипації:
феміністичне прочитання художньо-
біографічного роману
Валерії Врублевської *Шарітка
з Рунгу* 16

Уляна Гринишин

Експресивне членування
постмодерністського тексту 22

Методика

Станіслав Караман

Види робіт з розвитку зв'язного
мовлення 27

Анатолій Ситченко

Оцінка — рушійна сила навчального
процесу 31

Маргарита Козир

Дискусійні вміння в системі
мовленневої взаємодії учнів 5–7 класів
36

Таміла Яценко

Сучасні підходи до шкільної
літературної освіти 40

Олена Половіна

Марія Стадійчук

Теоретичні засади формування
творчих здібностей дітей третього року
життя 45

Валентина Заєць

Формування мовно-мовленневих
компетенцій засобами навчального
тексту на уроках української мови
у 8–9 класах 50

Наталя Кідалова

Журналістика як творча
діяльність 58

Олена Деркач

Лексика. Власне українські слова.
Запозичені слова 55

Олена Гончарук

Надія Авсієвич

Наталія Дзямучич

Засідання читацького клубу на тему:
«Творчість Марії Матіос» 67

Надія Підгреб'я

«Ну, що б, здавалося, слова...» 71

Наталія Блозовська

Тарас Григорович Шевченко — великий
син України 76

Ярослава Кобилко

Навчи мене, вчителю, розмовляти 80

Анна Смолинчак-Багінська

Звіт — організовані заходи (2010/2011,
2011/2012, 2012/2013) 84

Марко Сирник

Навчання української мови у Польщі
— 2013 86

До 200-річчя з дня народження Тараса
Шевченка 121

Алла Антіпова

«Мені хотілося, щоб був зв'язок між
Тарасом і нинішньою молоддю» 128

Документи 129

«Рідна мова»
— освітній кварталник
Українського вчительського
товариства у Польщі

Вчена рада журналу: Микола
Жулинський (Київ), Роман Дрозд
(Слупськ), Ярослав Грицковян (Кошалін),
Андрій Вонторський (Щецин), Анатолій
Ситченко (Миколаїв), Вадим Оліфіренко
(Донецьк)

Марко Сирник (Валч) — головний
редактор
Дмитро Дроздовський (Київ) —
література
Станіслав Караман (Київ) — методика
Ярослав Сирник (Вроцлав) — історія
Віктор Юрченко (Київ) — психологія

Члени редакції:
Ярослава Кобилко (Гіжицько)
Тадей Карабович (Голя)
Марія Стець (Перемишль)

Секретар редакції:
Кристина Сирник (Валч)

Веб-сайт:
Гжегож Муцовський (Валч)

Графічне оформлення:
Тереса Олещук

Мовна і стилістична коректа:
Мирослава Олійник (Бучківська)
(Львів/Варшава)

Коректа:
Катерина Сень

Видавець
Об'єднання українців у Польщі

Адреса редакції:
78-600 Walcz
Dolne Miasto 10/80
tel. (67) 258 98 87
e-mail: proswita@op.pl
[http://www.interklasa.pl/portal/
dokumenty/r_mowa/](http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/)

Номер надрукований завдяки фінансовій
підтримці Міністерства національної
освіти

Під час використання матеріалів,
посилання на журнал «Рідна мова»
— обов'язкове

Олена Половіна
Марія Стадійчук

Теоретичні засади формування творчих здібностей дітей третього року життя

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема творчих здібностей на сучасному етапі дуже актуальна, оскільки виховання творчої особистості є одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти. Відповідно до ст. 7. Закону України «Про дошкільну освіту» [7] одним із завдань дошкільної освіти є формування особистості дитини, а також розвиток її творчих здібностей. Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує зусилля батьків, педагогів, психологів на розвиток творчого потенціалу дитини, що має свої особливості у дошкільному дитинстві [1]. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» [6] одним із основних завдань дошкільного закладу визначає забезпечення умов для повноцінного, своєчасного і різнобічного розвитку ініціативної, творчої та компетентної особистості. Проблема розвитку творчих здібностей актуальна завдяки швидким темпам науково-технічного розвитку, що вимагає від особистості гнучкого мислення та творчого підходу до вирішення поставленого питання. Б. Нікітін справедливо зазначає: «До цього часу, на жаль, сучасне навчання розвиває в дітях тільки одну сторону — виконавчі здібності, а більш складніша і важлива сторона — творчі здібності людини, віддаються волі випадку і у багатьох залишаються на низькому рівні» [12; 5].

Вибір вікових меж, а саме третій рік життя, зумовлений тим, що на сьогоднішній день цей вік недостатньо досліджений психологами і педагогами взагалі, а з позиції розвитку творчих здібностей зокрема.

м. Київ, Україна
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної освіти
магістрант
Педагогічний інститут Київського
університету імені Бориса Грінченка

Засобом розвитку творчих здібностей дітей було обрано художньо-педагогічне спілкування на матеріалі дидактичної гри, тому що прагнення до людського спілкування є своєрідним внутрішнім стимулом, рушієм діяльності особистості. На думку академіка І. Бега особистісно розвиваюча функція мовленнєвого спілкування у виховному процесі є домінуючою, тому його кваліфікують педагогічним спілкуванням чи, конкретніше, педагогічним (зокрема, виховуючим) діалогом. Його своєрідністю є те, що два суб'єкти мають різні виховні позиції: вихователь виступає носієм і транслятором особистісних цінностей, а вихованець мусить ними лише оволодіти [2; 161]. Отже, без спілкування не буде ніякого розвитку, навіть, якщо дитину оточити безліччю різноманітних іграшок. Вбачаємо проблему в тому, що на сьогоднішній день спілкування з дітьми часто замінюється навчанням, дітей «нашпиговують» знаннями, цілком забуваючи про закони розвитку дитячої психіки, дуже мало приділяючи уваги розвитку творчих здібностей.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ

Слід зазначити, що аспекти творчого розвитку висвітлені в роботах багатьох учених, зокрема: Л. Виготського, Л. Венгера, Д. Ельконіна. Питання розвитку творчості цікавило В. Моляко [11], О. Мелік-Пашаєва [10]. Зокрема, О. Мелік-Пашаєв зазначав, що найважливіше завдання на шляху творчого розвитку дитини — це пробудження та закріплення у неї естетичного ставлення до дійсності [10; 28].

Сучасні психологи та педагоги також велику роль приділяють саме творчому розвитку дитини, наприклад Т. Піроженко, К. Карасьова, І. Біла, Г. Сухорукова, О. Дронова, Н. Голо-та, Л. Янцур. Зокрема, І. Біла зазначає, що творчість — одна з найзмістовніших форм психічної активності. Її можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності дітей. Будь-який творчий акт дошкільника — результат його активних пізнавальних, творчих дій. Навіть наслідуючи дорослих, дитина творчо видозмінює своє сприйняття відповідно до власних уявлень, а засвоюючи щось нове, пропускає його крізь особистий досвід, неповторний та унікальний [5; 7].

Відомий педагог-художник Б. Неменський стверджує можливість і необхідність раннього прилучення дітей до світу мистецтва. Головним завданням, на його думку, є розвиток у дітей здатності повноцінно сприймати мистецтво і потреби у спілкуванні з ним як засобу саморозвитку і самовиховання: «Я певен: мистецтво і взагалі естетичний розвиток може і мусить відігравати в нашій системі освіти значно серйознішу роль уже сьогодні. І починаючи з дитячого садка, з самого раннього віку» [8; 16].

На сьогодні багато психологів і педагогів, які вивчали творчі процеси (О. Турніна, В. Клименко, А. Шумилін) визнають необхідність створення педагогіки творчості. Якщо раніше вважалося, що творчі процеси, в тому числі уява, вроджені, то сьогодні багато вчених намагаються знайти шляхи до активації креативності.

Постановка мети: теоретично обґрунтувати вплив дидактичних ігор на розвиток творчих здібностей дітей третього року життя.

Виклад основного матеріалу

Ранній вік — своєрідний і неповторний етап у житті людини. Третій рік життя — важливий етап психічного і фізичного розвитку дитини: «Те, чого дитина не набула в ранньому дитинстві, надовго залишається прогалиною в подальші періоди, а подекуди й на все життя» (М. Щелованов). Вивчення психологічної літератури, зокрема наукові пошуки Л. Виготського, О. Смирнової, Л. Галигузової, Т. Єрмолової, С. Мещерякової, Д. Ельконіна, дозволило виокремити такі психологічні особливості дітей третього року життя:

— необхідність самоствердитися та довести свою самостійність і незалежність;

— закладення основ ціннісного ставлення до себе, що може мати вигляд яскравої вікової кризи;

— збільшення пізнавальної активності дитини;

— важливість не тільки процесу дії, а й отримання результату та набуття здібності оцінювати отриманий результат;

— різкий скачок у розвитку активного мовлення дитини;

— інтенсивний розвиток ігрової діяльності.

Говорячи про психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей у дітей третього року життя необхідно відмітити, що здібності формуються в діяльності, яка складається з компонентів: знання, навички, вміння. Відсутність будь-якого з компонентів впливатиме на перебіг діяльності і відповідно на формування здібностей. Велике значення для розвитку здібностей має систематичний вплив ззовні — виховання і навчання. Важливою є думка Б. Теплова про те, що здібності можуть розвиватися безмежно, досягати високого ступеня, тобто таланту, або найвищого — геніальності. Здібності завжди є результатом розвитку, адже здібність не може виникнути поза відповідною конкретною діяльністю. Одна з серйозних програм, що спрямована на розвиток творчості, належить К. Роджерсу. Вчений вважав, що не можна розвивати дитину творчо, якщо не створити умови для виявлення внутрішніх можливостей дитини. Він виділяв зовнішні і внутрішні умови творчості. При цьому під внутрішніми умовами розумілась внутрішня оцінка своєї творчості: «Я задоволений собою, а чи не будуть не задоволені мною?». Для того, щоб з'явилися внутрішні умови, необхідно створити зовнішні: це забезпечення психологічної безпеки (повага до дитини як до особистості незалежно від того, що вона робить) [9; 84].

Вивчення праць американського психолога Дж. Сміта дозволяє виокремити 4 групи умов, які сприяють творчому розвитку дітей:

Фізичні умови (наявність матеріалів для творчості, можливість діяти з ними).

Умови соціально-економічні, за яких дитина має відчуття зовнішньої безпеки, тобто знає, що її творчі вияви не отримають негативної оцінки з боку дорослих.

Психологічні умови, зміст яких полягає в тому, що у дитини формується відчуття внутрішньої безпеки, розкутості й свободи за рахунок підтримки дорослими її творчих починань.

Інтелектуальні умови (розвиток уміння вирішувати творчі завдання, розвиток інтуїції як суміші знань, емоцій, моралі і ціннісних суджень) [9; 85].

На думку І. Білої дитячу творчість слід розуміти як створення дитиною суб'єктивно значущого для неї продукту — малюнка, конструкції, гри, оповідання, створення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують створюваний образ: різних варіантів зображень, ситуацій, рухів, характеристик героїв, інших дій; застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності у новій ситуації; прояв ініціативи в усьому. Усе, що відбувається в безпосередньому оточенні малюка, перетворюється в його душі і відтворюється в діяльності та її продуктах [5; 8]. У педагогічній роботі з дітьми дошкільного віку важливим є формування загального творчого ставлення до явищ навколишньої дійсності, їх сприйняття і пізнання та практичного перетворення. Формуванню творчості сприяють, зокрема, створення дорослим доступних дітям проблемних ситуацій, пропонування творчих завдань. Розв'язання таких завдань на думку Г. Костюка — найкраща школа мислення дітей. Цю думку поділяв Б. Теплов, який вважав, що спонукаючи малюка до тієї форми діяльності, в якій можуть реалізуватися його природні задатки, педагог сприяє виявленню і становленню його творчого начала.

Не можна не погодитись з словами О. Мелік-Пашаєва, який писав про те, що найважливіші психологічні передумови розвитку творчої уяви формуються в різноманітних іграх, які протягом багатьох років залишаються головним і улюбленим заняттям всіх дітей [10; 104]. Для дітей гра є їх життям, саме під час гри вони здобувають знання, уміння, навички, що допомагають орієнтуватися в навколишньому світі. Одним із принципів, що визначає зміст програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» [6], є принцип забезпечення умов для формування творчої особистості, який вимагає переорієнтації вихователя з репродуктивних на продуктивні (творчі, дослідницькі) методи організації колективної та індивідуальної діяльності дітей. Головним фактором формування творчої особистості в період дошкільного дитинства є розвиток пізнавальної активності дітей, передбачений в усіх розділах Програми. В процесі визначення форм і методів організації роботи вихователь може проявляти власну ініціативу, творчість,

самостійний пошук. Враховуючи це, для дослідження як засіб розвитку творчих здібностей дітей було обрано художньо-педагогічне спілкування на матеріалі авторської дидактичної гри, виготовленої в основному з підручних матеріалів.

Вивчення наукового доробку І. Беха [2–4] дозволяє зробити висновок про те, що спілкування — це особистісна форма суспільних відносин, воно має універсальне значення у формуванні та розвитку психіки людини, зокрема її особистості. Досить влучно і критично цю думку висловив М. Бахтін: особистість є виражене і загнане всередину слово [4]. І. Бех із поміж видів спілкування вирізняє інтимно-особистісне спілкування, в ході якого на основі обміну особистісних позицій суб'єктів можливе їх морально-духовне зростання [4]. Постійний діалог був життєвим кредом В. Сухомлинського: без нього він не уявляв свого професійного призначення, свого безкорисливого служіння дітям і дорослим [3].

Під час опису власне дитячої гри психологи особливо виділяють роботу уяви дітей та фантазію. Дуже часто кусок дерева зі шнурками чи шкаралупа горіха, що не мають ніякої цінності, отримують велике значення в результаті живої дитячої фантазії.

Цікаві ігри створюють радісний настрій, задовольняють потребу дітей в активній діяльності. Дидактичну гру як засіб розвитку власне творчих здібностей дітей, вперше було визначено Ф. Фребелем. Його система дидактичних ігор була дуже поширеною в світовій практиці у першій половині XIX ст., та залишається цікавою і дуже важливою в умовах сьогодення. Він вважав, що саме у грі найкраще проявляється творчість і самодіяльність дитини.

Досить важливу проблему розглядає у своїх педагогічних пошуках Б. Нікітін [12; 19]: у дитини багато іграшок, а вона ними не грається. Тут не одна причина, але найчастіше головною причиною є те, що іграшка себе «вичерпала», зник елемент новизни, який притягує дитину в першу чергу. Б. Нікітін пропонує для розвитку творчих здібностей низку розвиваючих ігор, які за своїм змістом і є дидактичними іграми. Ігри Б. Нікітіна — це «Склади візерунок» (є вже готові завдання: склади квіточку, ялинку, метелика тощо, або ж візерунки можна придумувати самостійно), рамки і вкладиші М. Монтесорі, «Унікуб», «Мавпочка», «Склади квадрат», «Цеглинки», з яких можна

побудувати диванчик, ліжко, потяг, телевізор чи літачок, «Вузлики» тощо.

Робота над темою нашого дослідження обумовила необхідність виготовлення власних дидактичних ігор для розвитку творчих здібностей дітей третього року життя, оскільки вважаємо, що на сьогодні бракує саме таких ігор. Для прикладу проаналізуємо декілька з них:

Дидактична гра «Галявина квітів»:

— дидактичне завдання: розвивати творчі здібності дітей;

— ігрове завдання: створити галявину різнокольорових квітів;

— ігрові дії: дитина повинна взяти в руку квіточку певного кольору, а саме жовтого, червоного чи синього) і одягнути її на відповідний гудзик;

— результат: створена дітьми красива галявина різнокольорових квітів (рис. 1).

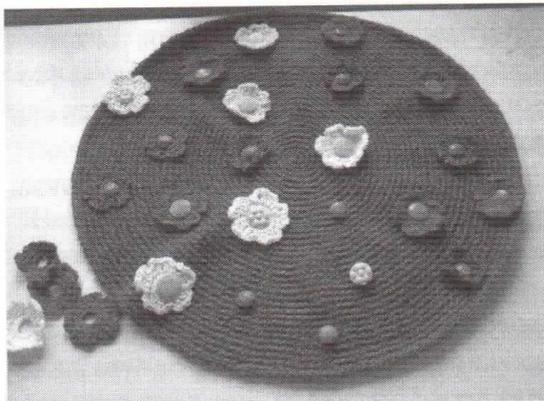

Рис. 1. Дидактична гра «Галявина квітів»

Дидактична гра «Намалюємо картину шнурками»:

— дидактичне завдання: розвивати творчі здібності дітей;

— ігрове завдання: закінчити картину з допомогою різнокольорових шнурків;

— ігрові дії: діти «малюють» сонечко шнурком жовтого кольору, смужки на тільці бджілки — шнурком чорного кольору, стебла квіточкам — шнурками зеленого кольору, дощик — шнурками синього кольору, райдугу — шнурками відповідних кольорів, пришнуровують яблучка на дерево і спинку їжачкові — шнурками червоного кольору.

— результат: картина, «намальована» різнокольоровими шнурками (рис. 2).

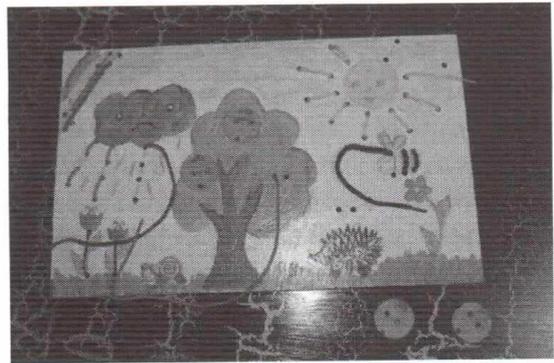

Рис. 2. Дидактична гра «Намалюємо картину шнурками»

ВИСНОВОК

Дослідження теоретичних засад формування творчих здібностей дітей третього року життя дало можливість зробити такі висновки:

Третій рік життя — сприятливий період для розвитку творчих здібностей дітей. Однак, цей вік має свої особливості (необхідність самоствердитися, збільшення пізнавальної активності, стрибок у розвитку мовлення, вікова криза тощо), які необхідно враховувати, організовуючи художньо-педагогічне спілкування з дітьми третього року життя.

Творчі здібності розглядаємо як наслідок розвитку практичної чи теоретичної діяльності, яка складається із знань, навичок та вмій. Здібності не з'являються просто так, їх появі передують низка психолого-педагогічних умов, дотримання та організація яких створять сприятливий клімат для виховання творчої особистості, серед них: пропонування дітям творчих завдань, підбір таких засобів, які найбільше сприяють розвитку творчих здібностей.

Художньо-педагогічне спілкування на матеріалі дидактичної гри є дієвим засобом розвитку творчих здібностей, оскільки залучення дітей до творчості неможливе без постійного спілкування з ними. В основі художньо-педагогічного спілкування лежить творча діяльність, яка завжди націлена на діалог. Крім того, творча діяльність тісно пов'язана з дидактичною грою. Основним педагогічним завданням є підбір та планування дидактичних ігор таким чином, щоб вони найбільше слугували розвитку творчих здібностей, створення нових цікавих ігор, позитивного ігрового настрою, сприяння тому, щоб діти отримали задоволення від гри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Науковий керівник: А.М. Богуш, Київ 2012, 26 с.
2. Бех І.Д., *Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник*, Київ 1998, 204 с.
3. Бех І.Д., *Василь Сухомлинський: життя в діалозі* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/48-2012-08-31-10-55-45.html>.
4. Бех І.Д., *Дискурсивна технологія інтимно-особистісного спілкування* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ipv.org.ua/component/content/article/8-beh/41-2010-06-20-19-39-45.html>.
5. Біла І., *Феномен дитячої творчості*, «Дошкільне виховання» 2011, № 1, с. 7–10.
6. *Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років*. Наук. кер. Огнев'юк В.О., Київ 2012. 492 с.
7. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.
8. *Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі* [Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А.], Київ 2010, 376 с.
9. Дьяченко О.М., *Развитие воображения дошкольника*, Москва 1996, 96 с.
10. Мелик-Пашаев А.А., *Ступеньки к творчеству: художественное развитие ребенка в семье*, Москва 1987, 144 с.
11. Моляко В.А., *Психология творческой деятельности*, Київ 1978, 47 с.
12. Никитин Б.П., *Ступеньки творчества или развивающие игры*, Москва 1990, 120 с.

